

ЗАГОРОДНІЙ
Анатолій Глібович —
академік НАН України,
президент Національної
академії наук України

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ У ЗВІТНИЙ ПЕРІОД. ПІДСУМКИ, ПРОБЛЕМИ, ЗАВДАННЯ

**Звітна доповідь на сесії Загальних зборів
НАН України 27 квітня 2023 року**

Шановні колеги!

Наше зібрання відбувається у найскладніший для України час — в умовах повномасштабної війни, розв'язаної Російською Федерацією. Ми зіткнулися із загрозою втрати своєї незалежності, єдності та існування як держави і нації. Безумовно, війна стала тяжким випробуванням і для наукової сфери, зокрема для Національної академії наук України.

Більш як за рік повномасштабного вторгнення від ворожих авіабомбардувань, ракетних і артилерійських обстрілів серйозно постраждала наукова інфраструктура Академії в багатьох регіонах України. Деякі наші установи опинилися у зоні бойових дій, деякі — потрапили під російську окупацію. Для більшості установ воєнні дії унеможливили повноцінну роботу.

Найбільших руйнувань зазнали будівлі та наукове обладнання інститутів у Харкові, Києві, Сумах та Миколаєві. Загалом станом на початок 2023 р. пошкоджено або повністю знищено 220 об'єктів майнового комплексу Академії загальною балансовою вартістю майже 400 млн грн. Пошкоджено, знищено або вкрадено близько 630 одиниць наукового й офісного обладнання та устаткування вартістю понад 200 млн грн.

Через воєнну агресію РФ проти України близько 1518 (11 %) працівників наукових установ НАН України були змушені евакуюватися в пошуках безпечного місця проживання за кордон, понад 900 працівників (6 %) змінили місце перебування і переїхали до інших регіонів України. Ті, хто залишився в Україні, змушені працювати в стресових умовах, під час постійних повітряних тривог, ще донедавна без світла і тепла вдома й на роботі. І що найжахливіше — російська збройна агресія вже забрала і продовжує забирати життя наших колег, у тому числі

тих, хто відстоював нашу незалежність на полі бою. Вічна слава полеглим героям!

Тут слід зауважити, що сьогодні зі зброєю в руках нас захищають 351 працівник Академії, з них 232 в лавах Збройних Сил України, 119 — в Національній гвардії України і формуваннях територіальної оборони. Маємо також численні загони волонтерів, які роблять велику справу, надаючи військово-технічну, матеріальну і фінансову допомогу ЗСУ. Глибока вдячність і шана всім, хто виборює нашу перемогу!

Однак і в таких надскладних умовах війни Академія зберегла свою життєздатність і успішно працювала. У 2022 р. установи НАН України виконували 1403 фундаментальні та 582 прикладні науково-дослідні роботи. Опубліковано 13 733 статті в наукових фахових журналах, з них 5701 — у виданнях, що індексуються базами даних Scopus та Web of Science. Видано 264 монографії, з них 41 за кордоном, а також 295 назв навчальної, довідкової, енциклопедичної, художньої та науково-популярної літератури. Отримано 253 патенти, подано 231 заявку на винаходи і корисні моделі. На підприємствах різних галузей економіки впроваджено 372 наукові розробки. На замовлення органів державної влади надано 1800 експертних висновків.

Наші установи продовжували виконувати фундаментальні дослідження за напрямками, що відповідають найсучаснішим досягненням світової науки. Підтвердженням цього є вагомі результати, отримані минулого року. Наведу лише кілька прикладів.

Математики систематизували застосування порядку Шарковського в теорії динамічних систем і комбінаторної динаміки, що сьогодні є складовими частинами теорій біфуркацій і хаосу, які пояснюють природу динамічних процесів у природознавстві, інженерних, військових застосуваннях та дослідженні суспільних явищ.

Побудовано метод паралельної роботи команд алгоритмів дискретної оптимізації, що дає змогу значно прискорити розв'язання складних задач, зокрема таких як проектування комплексних сучасних споруд, і, що,

напевне, зараз найважливіше, швидко визначити оптимальний розподіл цілей для засобів ураження.

Механіки розробили методологічні підходи для коректного визначення дисипативних властивостей композиційних матеріалів, які передано до Державного підприємства «Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро «Прогрес» ім. акад. О.Г. Івченка» для використання при розробленні авіаційних газотурбінних двигунів.

Завдяки спостереженням на космічному телескопі імені Джеймса Вебба наші науковці спільно з іноземними колегами вперше визначили хімічний склад відносно молодих (віком 1 млрд років) галактик, у яких відбувається вторинна іонізація атомів водню. Як з'ясувалося, такі галактики за хімічним складом дуже подібні до галактик, що сформувалися значно пізніше.

Радіоастрономи отримали нові результати спостережень еволюції залишку наднової зорі Кассіопея А. Абсолютний інтегральний спектр цієї зорі виміряно вперше у діапазоні частот 16–72 МГц з рекордними точністю й роздільною здатністю. Слід зазначити, що спостереження проводилися ще у 2019 р. на українському радіотелескопі ГУРТ, а оброблення отриманих даних завершено вже під час облоги Харкова від російської навали.

Фізики запропонували нові функціональні матеріали з пам'яттю форми на основі міді, які продемонстрували можливість їх використання як термочутливих елементів у виробках спеціального призначення. Запропоновано термічні та термомеханічні методи обробки зазначених матеріалів у полі- і монокристалічному стані.

Матеріалознавці розробили нові, так звані високоентропійні, матеріали з унікальними властивостями, які можуть стати основою ультрависокотемпературних керамік, здатних працювати за температури близько 2000 °С. Ці матеріали безумовно знайдуть застосування в аерокосмічній галузі, авіа- та моторобудуванні.

Хіміки вперше запропонували простий і продуктивний спосіб одержання електрокатализаторів на основі допованих атомами азоту

графенів. Це дає змогу більш ніж у 1,5 рази підвищити енергоефективність проточних високівмісних ванадієвих батарей.

Створено також каталізатор стільникової структури з підвищеною механічною міцністю, термостійкістю та здатністю забезпечувати повну конверсію вуглеводнів без утворення токсичного чадного газу CO. Він призначений для застосування у портативних каталітичних безполумєневих генераторах тепла як цивільного, так і військового призначення.

Спільно з колегами з Іспанії та Швейцарії наші генетики дослідили молекулярно-генетичні механізми порушень розвитку й диференціації статі. Ідентифіковано новий ген, мутації в якому спричиняють безпліддя та зумовлюють високий ризик злякисних новоутворень статевої системи.

Вчені-селекціонери завершили роботу зі створення понад 30 нових сортів рослин, зокрема 4 сортів озимої пшениці. Нове покоління конкурентоспроможних сортів озимої пшениці стало основою сортозаміни наявного в Україні асортименту. Окремо відзначу роботи з відбору селекційних ліній пшениці, які не синтезують омега-гліадини — потужні алергени, які можуть спричинити небезпечні алергічні реакції у дорослих і дітей.

Науковці-соціогумантарії зосередили свої зусилля на дослідженнях новітніх воєнно-політичних реалій та їх впливу на українське суспільство.

Історики виконали велику роботу, передусім з розвінчання ідеології агресора, з'ясування причин її появи та пошуку дієвих шляхів протидії. Цьому присвячена видана ними праця «Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками», в якій проаналізовано природу путінської Росії та її неоімперського проекту, соціокультурне підґрунтя рашизму.

Соціологи дослідили суспільні настрої та психологічний стан суспільства під час війни і представили видання «Українське суспільство в умовах війни. 2022».

Демографи зробили оцінку рівня бідності, розробили методіку та здійснили оцінку очі-

куваних міграційних втрат України, підготували пропозиції щодо заходів міграційної політики у воєнний та повоєнний періоди.

Мистецтвознавці розпочали дослідження культурної спадщини України в умовах війни, що зумовлено нагальною необхідністю визначення втрат культурного надбання України внаслідок російської збройної агресії.

Серед багатотомних фундаментальних праць, випуск яких тривав у звітному році, слід відзначити першу книгу додаткового тому «Енциклопедії історії України»; 24-й том «Енциклопедії сучасної України»; черговий том фундаментального видання «Михайло Грушевський. Твори у 50 томах»; 6-й том 12-томової академічної «Історії української літератури»; 13-й том тлумачного «Словника української мови» тощо.

Значних зусиль минулого року було докладено до наукового забезпечення вирішення актуальних для держави проблем, насамперед інноваційного розвитку базових галузей економіки та соціальної сфери, підвищення технологічного рівня вітчизняної промисловості.

На ВАТ «Меридіан» впроваджено бортову інтелектуалізовану систему керування безпілотним літальним апаратом з широкими функціональними можливостями, зокрема щодо виявлення, ідентифікації та супроводження потенційно небезпечних цілей. Цю систему використано у виробництві вітчизняного безпілотного авіаційного комплексу Spectator-M1, прийнятого на озброєння ЗСУ.

Нині гостро стоїть проблема знешкодження великої кількості вибухонебезпечних предметів, зокрема мін. Створений радіофізиками георадар може виявляти під поверхнею ґрунту об'єкти, що відрізняються за електрофізичними характеристиками від навколишнього середовища. Він дає змогу локалізувати підповерхневий об'єкт з точністю до кількох сантиметрів.

Затребуваною виявилася й технологія технічної діагностики великогабаритних конструкцій (як-от телевізійні та електричні вежі, мости) з використанням безпілотного літального апарата для аерофотозйомки та побудо-

ви тривимірної моделі конструкції методом фотограмметрії. Вона дала змогу провести дистанційне обстеження руйнувань Київської телевежі після ракетного удару 1 березня минулого року і отримати дані про дефекти, візуалізувати пошкодження опорних елементів конструкції.

Технологію одержання широкої номенклатури біметалевих виливків з підвищеними фізико-механічними властивостями впроваджено на ДП «Плазер». Її використання дозволило у 2,5–6,0 разів підвищити технічний ресурс деталей, які працюють в умовах значних динамічних навантажень та інтенсивного абразивного зношування.

Оригінальні технічні рішення, запропоновані енергетиками, дали змогу до початку опалювального сезону провести роботи з переведення на газове вугілля трьох антрацитових котлоагрегатів Дарницької ТЕЦ за умови максимального використання наявного обладнання, а також відновити експлуатацію кількох ТЕЦ і ТЕС, зруйнованих унаслідок обстрілів. Це стало важливим чинником підтримки стабільної роботи критичної інфраструктури енерго- і теплозабезпечення в умовах воєнного стану.

Спільно з ТОВ «Юнаско-Україна» розроблено гібридні джерела струму на основі літій-іонного акумулятора та суперконденсатора. Виготовлено промислові зразки гібридних акумуляторів, які за своєю енергоємністю (60 Вт·год/кг) та потужністю (4 кВт/кг) значно перевершують світові аналоги, а також здатні повністю заряджатися за 5–6 хвилин.

Пріоритетну увагу було зосереджено на сфері охорони здоров'я та нових інноваційних розробках в інтересах медицини.

На ТОВ «НВП «Єнамін» впроваджено нанорозмірні колоїдні системи, здатні переносити терапевтично важливі протеїни через біологічні мембрани і доставляти їх у клітини. Вони демонструють низьку цитотоксичність, мають стереохімічно жорстку конусоподібну форму, що забезпечує контроль над молекулярним самозбиранням, і є перспективними будівельними блоками для виготовлення засобів доставки пептидів у клітини.

Технологію одержання аутологічного фібринового гелю, призначеного для стимулювання загоєння ран, герметизації швів і регенерації тканин, впроваджено у ТОВ «Мед Сервіс Консалтинг».

Розроблено нові залізовмісні антианемічні препарати для лікування більшості форм малокрів'я різних категорій населення. Ці препарати є конкурентоспроможними і можуть повністю замінити імпорتنі медикаменти.

Побудовано вебсервіс на основі хмарних технологій для аналізу, візуалізації та обчислення сценаріїв розвитку й поширення епідемічних хвороб в Україні. Результати математичного моделювання використовують для аналізу та прийняття управлінських рішень у Центрі громадського здоров'я МОЗ та РНБО України.

Важливо, що від самого початку повномасштабної російської агресії в Академії актуалізовано і суттєво розширено тематику наукових досліджень, спрямованих на забезпечення оборони та безпеки держави. Сьогодні в роботі понад 50 розробок, погоджених з організаціями Міністерства оборони, Укроборонпромом, головними конструкторськими бюро в галузі озброєнь. Серед цих робіт, зокрема, проектування радіолокаційних станцій на основі шумової радарної технології та розроблення апаратури для прихованого зв'язку і керування безпілотними літальними апаратами; створення нових перспективних джерел електромагнетного випромінювання для радіолокаційних систем та засобів зв'язку; задоволення потреб оборонного комплексу в сучасних оптичних матеріалах, у тому числі для систем високоточної зброї; підвищення тактико-технічних характеристик артилерійських стволів; створення нових матеріалів для критичних елементів ракетних двигунів тощо.

Прискорено виконання робіт та збільшено фінансування Цільової науково-технічної програми оборонних досліджень НАН України. Результати значної частини цих робіт уже впроваджено на підприємствах оборонно-промислового комплексу України, решта перебувають на стадії впровадження або випробування.

вання. Ще у квітні 2022 р. установи Академії у стислі терміни вперше провели для Міністерства оборони України комплексні дослідження зразків, матеріалів та складових елементів високоточної зброї агресора, і відтоді подібні роботи Академія виконує на постійній основі. Важливо, що отримані результати дають нові знання про високотехнологічні інноваційні рішення і відкривають можливість їх подальшого використання у вітчизняному оборонно-промисловому комплексі.

Хочу зазначити, що Національна академія наук погодила з Міністерством оборони та Міністерством з питань стратегічних галузей промисловості перелік пріоритетних наукових досліджень і науково-технічних розробок, спрямованих на створення новітньої конкурентоспроможної науково-технічної продукції, необхідної в умовах воєнного стану. Цей перелік охоплює близько 2/3 виконуваних на сьогодні нашими установами робіт.

Додам до цього й те, що з урахуванням необхідності розв'язання проблем, важливих для оборони і безпеки держави та повоєнного відновлення країни, формувалася й нова тематика досліджень на 2023 р. за напрямками, визначеними для конкурсу проектів за бюджетною програмою 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень». Тому довелося відмовитися від виконання другого етапу проектів, фінансованих за цією бюджетною програмою, які було затверджено 2021 р. Але це не означає, що найважливіші з них повністю призупинено. Такі дослідження знайшли підтримку (принаймні часткову) в НДР відомчої тематики. Очевидно, що це вимушений крок, оскільки ми передусім маємо дбати про дослідження, спрямовані на зміцнення обороноздатності і безпеки держави та інноваційний розвиток економіки в повоєнний час. Іншого вибору у нас немає.

Науковці Академії взяли активну участь у підготовці матеріалів для Національної ради з відновлення України від наслідків війни, в тому числі для її робочої групи з питань освіти і науки. Підготовлено також пропозиції щодо перспективних високотехнологічних напрямів

розвитку економіки, таких як титанове і літійове виробництво, виробництво синтетичного палива й алюмінію, воднева та атомна енергетика (зокрема, будівництво малих модульних реакторів і виготовлення регульованих і поглинальних стрижнів для водо-водяних ядерних реакторів) тощо.

Наші економісти підготували комплексне аналітичне дослідження «Повоєнне відродження України. Візія Відділення економіки Національної академії наук України», в якому проаналізували ключові можливості, загрози й виклики майбутнього, визначили напрями відродження України і запропонували бачення подальших дій.

Надзвичайно важливого значення в умовах російської воєнної агресії набуває розвиток і широке використання можливостей міжнародної співпраці.

Як вам добре відомо, з перших днів широкомасштабного вторгнення Академія активно використовувала наукову дипломатію, широко інформувала світову наукову громадськість про жахливі наслідки російського вторгнення. До міжнародних і закордонних наукових організацій надіслано численні звернення щодо засудження російської воєнної агресії, заклики зупинити розв'язану проти України війну та припинити будь-яку наукову співпрацю з установами і вченими країни-агресора, як це одразу зробила Національна академія наук України. Ця діяльність ні на хвилину не припинялася.

Ми отримали десятки листів із засудженням російської збройної агресії та словами моральної підтримки й солідарності з усім народом України та його науковою спільнотою. Уряди багатьох країн запровадили численні програми надання вченим з України тимчасових стипендій, грантів, сприяли відкриттю додаткових позицій у рамках поточних проектів. І я вкотре хотів би висловити вдячність від імені Національної академії наук України, від імені всіх наших науковців міжнародній дослідницькій спільноті за допомогу Україні.

Академія докладася значних зусиль для залучення підтримки з боку міжнародних та закор-

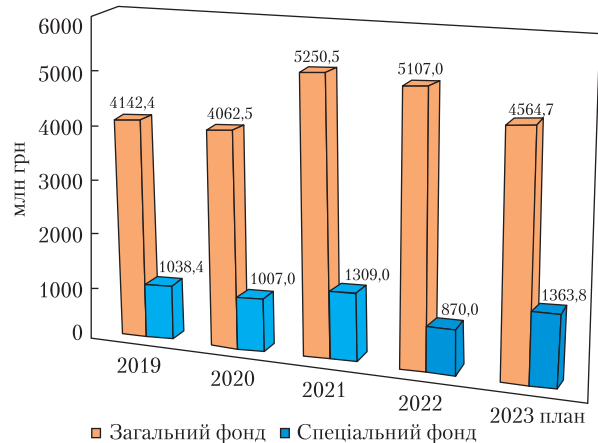
донних організацій у вигляді надання грантів на виконання досліджень, коштів на утримання і відновлення наукової інфраструктури, гуманітарної допомоги українським дослідникам. Дуже корисними стали результати зустрічей з представниками національних академій наук країн Великої сімки у травні минулого року в Берліні, а також перемовини президентів Польської академії наук, Національної академії наук України, Національної академії наук США, Данської академії наук і літератури, Німецької академії наук Леопольдіна, Всеєвропейської асоціації академій наук ALLEA та Королівського товариства Великої Британії у червні у Варшаві.

Підсумком цих зустрічей стало формування спільного 10-крокового плану дій, спрямованого на створення підґрунтя для майбутнього відновлення науки в Україні. Важливо, що одним з пунктів цього плану, що вже почав реалізовуватися, є надання грантів українським науковцям, які продовжують працювати в Україні. Зазначу, що на конкурс, оголошений у грудні 2022 р. за довгостроковою програмою Польської академії наук з підтримки українських науково-дослідницьких груп, від України було подано 172 заявки, з них 75 % від НАН України.

І що також вкрай важливо, і це записано в 10-кроковому плані, наші партнери однозначно висловилися, що повоєнна відбудова України має включати й відновлення та розвиток наукової сфери. Зокрема, вони наголошують: «Таким чином, ми наполегливо заохочуємо до того, щоб світові лідери розробляли програми та брали зобов'язання щодо фінансування для України і при цьому зосереджувалися на відбудові сучасної та глобально інтегрованої системи науки та досліджень».

Свою беззаперечну підтримку й надалі представники Польської академії наук і Національної академії наук США задекларували і під час свого нещодавнього візиту в Україну й нашої зустрічі у стінах Академії.

Вагомим напрямом підтримки наших інститутів є надання іноземними фірмами – виробниками наукового обладнання унікальних приладів як благодійної допомоги. На сьогодні

Динаміка обсягів фінансування НАН України

вже вирішено питання про передачу 15 приладів. Їх отримують наші установи в Києві, Харкові, Сумах та Одесі.

Далі про фінансування минулого року та його перспективи в поточному.

Через російську збройну агресію минулого року видатки загального фонду державного бюджету України для Національної академії наук України скорочено на 1 млрд 54,3 млн грн. Зокрема, скорочено всі капітальні видатки і на 10 % зменшено поточні видатки. За таких умов ми зменшили затверджені на початок року обсяги фінансування наших установ, припинили фінансування за низкою вже діючих наукових програм та проектів НАН України, зменшили видатки, які було заплановано на підтримку наукової інфраструктури. З огляду на реалії сьогодення, поліпшення фінансового стану Академії і в поточному році очікувати не слід.

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», обсяг фінансування Академії у цьому році передбачено в сумі 4 млрд 564,7 млн, що на 10,7 % менше за обсяги фінансування 2022 р. Сумарне базове фінансування установ Академії у 2023 р. довелося зменшити на 9,0 % відносно показника минулого року. Довелося також подовжити мораторій на виконання більшості цільових програм наукових досліджень НАН України.

Затверджених законом про Держбюджет 2023 р. коштів загального фонду Академії ви-

стачить лише на забезпечення впродовж 9,7 місяця виплати заробітної плати працівникам відповідно до чинних нормативних документів.

Колеги! Рік буде надскладним.

Надзвичайно гостро постала проблема збереження кадрового потенціалу Академії. За даними на початок цього року, як я вже говорив, загальна кількість наукових працівників НАН України, які виїхали за межі України, становить 1518 осіб, або 11 % від фактичної кількості наукових працівників Академії. Різко погіршилася ситуація із залученням до установ Академії талановитої молоді. Черговий рік поспіль триває процес скорочення її чисельності. Загальна кількість молодих вчених порівняно з 2021 р. зменшилася на 15,1 %. Якщо, наприклад, взяти 2010 р., коли в НАН України було зафіксовано найбільшу кількість молодих вчених за часів незалежності України, то маємо зменшення загальної кількості молодих вчених на 44 %. Це дуже дошкульна проблема, яка потребує якнайшвидшого вирішення.

Тепер щодо результатів реформування. Незважаючи на те, що наші плани і задуми були порушені широкомасштабною російською збройною агресією, багато чого вдалося успішно реалізувати.

На початку цього року на засіданні Національної ради України з питань розвитку науки і технологій презентовано результати реалізації протягом 2021–2022 рр. Плану заходів з удосконалення та реформування основних напрямів діяльності Академії, який було представлено Національній раді у 2021 р.

Так, здійснено подальшу оптимізацію мережі наукових установ і організацій. Прийнято рішення щодо ліквідації або реорганізації шляхом приєднання ще двох установ. До сфери управління Фонду державного майна передано понад 70 єдиних майнових комплексів державних підприємств. Затверджено заходи щодо подальшої реорганізації та скорочення кількості суб'єктів господарювання НАН України. Проведено інвентаризацію матеріально-технічної бази та земельних ділянок.

На порядку денному залишаються питання оптимізації мережі відділень та розроблення

положення про принципи розподілу фінансування між секціями і відділеннями. Створено відповідні робочі групи при Координаційній раді з питань реформування НАН України. Настав час рішуче та остаточно визначитися з цими актуальними питаннями. Водночас слід пам'ятати, що зміну розподілу фінансування між секціями і відділеннями потрібно робити виважено і поступово, оскільки в умовах хронічного дефіциту коштів додаткове зменшення базового фінансування окремих інститутів може призвести до їх занепаду і фактичної ліквідації попри те, що вони ще далеко не вичерпали свій науково-технічний потенціал. Очевидно, що конкретну роботу варто проводити в умовах хоча б мінімальної фінансової стабілізації.

Розгорнули роботу нові органи в системі управління Академії. Науково-технічна рада НАН України докладає значних зусиль для залучення академічних установ до розв'язання актуальних науково-технічних проблем галузей економіки і соціальної сфери, сприяння прискоренню впровадження їхніх наукових розробок. Так, нещодавно на засіданні цієї ради розглянуто питання створення інноваційних кластерів з інститутів, чий розробки мають високий рівень готовності до технологічного впровадження, для залучення інвестицій у науку, співпраці наукових установ з бізнесом і промисловістю, спільного продукування нових знань та технологій.

Науково-координаційні ради при секціях НАН України розглядали питання розвитку міждисциплінарних досліджень, формування нових загальноакадемічних програм, заслуховували звіти про результати їх виконання, вносили пропозиції щодо посилення координації фундаментальних досліджень. Важливу роль відіграли ці ради і в організації та проведенні нового конкурсу за програмою 6541230.

Докладено чимало зусиль для розвитку інноваційної інфраструктури, зокрема для створення за підтримки Федерального міністерства освіти і наукових досліджень Німеччини та Київської міської державної адміністрації наукового парку «Академ.Сіті» на базі 13 установ НАН України.

Вжито окремих заходів щодо подальшого вдосконалення принципів розподілу бюджетних коштів Академії. Зокрема, у фінансуванні за програмою 6541230 ми відійшли від практики оцінювання наукових і науково-технічних робіт відділеннями, створивши конкурсні комісії за напрямками. Такий підхід підвищив якість проведення незалежної наукової експертизи проєктів із залученням фахівців переважно зі сторонніх організацій та у підсумку дав змогу відібрати для фінансування найбільш вагомі та перспективні роботи. Можливо, не все було досконало, а тому й викликало певні нарікання, але, на мою думку, крок був правильний.

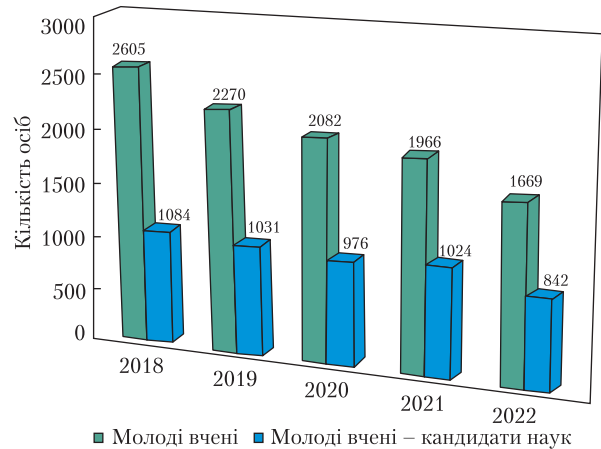
Затверджено нову редакцію Методики оцінювання, в якій усунуто певні недоліки, виявлені під час проведення першого циклу оцінювання. Цього року оцінювання буде здійснюватися лише в тих установах, які добровільно зголосилися пройти оцінювання. Таких установ у нас виявилось 20.

Ще одним важливим кроком стало схвалення 27 грудня минулого року на засіданні Ради президентів академій наук України проєктів програм спільної діяльності Національної академії наук України та національних галузевих академій наук на 2023–2025 рр. Остаточоно їх було затверджено на засіданні Президії тиждень тому. Ці програми передбачають спільне виконання міждисциплінарних наукових досліджень, а також реалізацію заходів, спрямованих на зменшення негативних наслідків воєнних дій та необхідних для повоєнного відновлення країни.

Академія продовжувала здійснювати заходи з підтримки наукової молоді. Вже другий рік реалізується програма постдокторальних досліджень НАН України. Підсумки виконання програми впродовж першого року підтвердили ефективність цієї форми роботи. Продовжено практику і збільшено, наскільки це можливо у складній фінансовій ситуації, кількість дослідницьких лабораторій та груп молодих учених.

Щодо завдань на найближче майбутнє. Пріоритети тут, на наш погляд, очевидні.

Насамперед ми маємо робити все задля збереження наших колективів, збереження кадро-

Чисельність молодих вчених НАН України

вого потенціалу. За хронічного безгрошів'я (і через пов'язані з ним численні проблеми) наука в Україні знекровлюється катастрофічно швидкими темпами. І найцінніше з того, що вона має сьогодні, — це наші науковці. Відтак, потрібно дбати про те, аби творчу і життєздатну частину наукових кадрів було збережено, а це потребуватиме тяглості традицій, що склалися в науковій спільноті.

Потрібно вдосконалювати систему управління Академії, зробити її гнучкішою, з більш значущою роллю наукової спільноти у вирішенні як стратегічних, так і поточних питань наукового життя. Як один з варіантів варто розглянути питання про створення на основі інститутів спорідненого профілю науково-технічних об'єднань (комплексів), що сприяло б поліпшенню координації наукових досліджень, розробленню спільних координаційних планів та програм, осучасненню тематики і, зрештою, реалізації пропозицій щодо розподілу фінансування. Слід передбачити можливість динамічно змінювати тематику досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку світової науки та національних потреб. Наші інститути мають ще більшою мірою орієнтувати свої дослідження та розробки на підвищення обороноздатності та безпеки нашої держави, визначати й розв'язувати нові актуальні завдання у цій сфері. Потрібно максимально пришвидшити впровадження іннова-

ційних технологій і розробок, сформулювати інноваційно привабливі стратегічні напрями розвитку економіки і сконцентрувати на них прикладні дослідження. Досягненню цієї мети мають допомогти інноваційні кластери, про які вже йшлося вище. Крім того, дуже важливо створити сприятливий інноваційний клімат. І тут не слід очікувати, доки такий сприятливий клімат забезпечить держава (хоча, очевидно, її роль тут має бути ключовою), а варто самим, там де це можливо, ініціювати створення малих підприємств та співпрацю з виробничниками.

Ще одне важливе завдання — залучення якомога більшої допомоги з боку іноземних партнерів. Це дасть змогу підтримувати високий рівень фундаментальних досліджень наших наукових установ. І така допомога має реалізовуватися як у формі спільних проектів і використання відповідних об'єктів європейської дослідницької інфраструктури, так і, головне, як гранти на проведення нашими науковцями власних досліджень в Україні, надання для цього необхідного сучасного обладнання.

Сьогодні вкрай нагальним завданням є відновлення та розвиток нашої наукової інфраструктури. Водночас потребує вирішення й питання оптимізації наявної інфраструктури окремих наших установ. Насамперед це стосується великих інститутів, які мають значну кількість будівель, приміщень з великою площею тощо. В умовах постійного скоро-

чення кількості працівників, зростання тарифів на комунальні послуги необхідно шукати всі можливі шляхи для зменшення витрат на утримання інфраструктури.

І насамкінець. Україна все ще посідає гідні позиції в міжнародному науковому просторі, і підтримання високого рівня досліджень безумовно потребує як фінансового забезпечення, так і подальшого вдосконалення системи управління науковою сферою. Національна академія наук України вже стала на шлях реформ, і багато чого вже зроблено, хоча я усвідомлюю, що реформи могли б рухатися швидше.

Я не уявляю майбутнього нашої країни без потужної наукової сфери, а потужну наукову сферу України без НАН України — реформованої, оптимізованої, зміцненої.

Однак усі ці плани ми можемо сьогодні будувати лише завдяки нашим незламним Збройним Силам. І від імені Національної академії наук України ще раз висловлюю сердечну вдячність і низько вклоняюся нашим захисникам, які, не шкодуючи свого життя, боронять Україну, боронять наше майбутнє. Слава їм! І вічна пам'ять полеглим героям!

А ми маємо зробити все від нас залежне для розвитку фундаментальних і прикладних досліджень та впровадження отриманих результатів задля зростання добробуту нашого народу, зміцнення нашої держави і, звісно ж, нашої перемоги.

Слава Україні!